Repertoriul jurisprudenței

CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL
MICHAL BOBEK
prezentate la 15 noiembrie 2018 [1]

Cauza C-590/17

Henri Pouvin
Marie Dijoux
împotriva
Electricité de France (EDF)

[cerere de decizie preliminară formulată de Cour de cassation (Franța)]

„Cerere de decizie preliminară – Directiva 93/13/CEE – Clauze abuzive în contractele încheiate cu consumatorii între un vânzător sau furnizor și un consumator – Noțiunea „vânzător sau furnizor” – Noțiunea „consumator” – Acord de împrumut încheiat între un angajator și un angajat și soția sa pentru cumpărarea locuinței lor”

I. Introducere

1. Domnul Pouvin și doamna Dijoux au încheiat un contract de împrumut ipotecar cu Electricité de France (EDF), angajatorul domnului Pouvin. Contractul de împrumut cuprindea o clauză de reziliere automată: în cazul în care împrumutatul înceta să mai fie angajat al acestei societăți, împrumutul devenea imediat rambursabil.

2. După ce domnul Pouvin a plecat din societate, EDF l-a chemat în judecată pentru a obține rambursarea împrumutului. Domnul Pouvin și doamna Dijoux au contracarat argumentând că, având în vedere normele naționale de transpunere a Directivei 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii [2], clauza de reziliere automată a contractului era abuzivă. EDF consideră însă că Directiva 93/13 nu se aplică, deoarece aceasta nu poate fi considerată „vânzător sau furnizor” în sensul acestei directive.

3. Care sunt persoanele care au calitatea de „vânzător sau furnizor”? Deși noțiunea „vânzător sau furnizor”, precum și noțiunea „consumator” au fost interpretate de Curte în repetate ocazii, prezenta cauză aduce în discuție o altă dimensiune neexplorată referitoare la aceste noțiuni: aceea dacă o societate, atunci când furnizează împrumuturi angajaților săi (sau, după caz, alte servicii), care nu sunt legate de principala sa sferă de competență profesională, acționează în calitate de „vânzător sau furnizor”, precum și dacă angajații săi pot fi considerați „consumatori” într-o astfel de situație.

1 Limba originală: engleza.

2 JO 1993, L 95, p. 29.

II. Cadrul juridic

4. Al zecelea considerent al Directivei 93/13 prevede: „întrucât se poate obține o protecție mai eficace a consumatorului prin adoptarea unor norme de drept uniforme în ceea ce privește clauzele abuzive; întrucât aceste norme ar trebui să se aplice tuturor contractelor încheiate între vânzători sau furnizori și consumatori; întrucât, prin urmare, trebuie excluse din domeniul de aplicare al prezentei directive, *inter alia*, contractele de muncă, contractele privind drepturile de succesiune, contractele privind drepturi care intră sub incidența Codului familiei și contractele privind înființarea sau organizarea companiilor sau acordurile de parteneriat”.

5. Potrivit articolului 1 alineatul (1) din Directiva 93/13: „[s]copul prezentei directive este de apropiere a actelor cu putere de lege și actelor administrative ale statelor membre privind clauzele abuzive în contractele încheiate între un vânzător sau furnizor și un consumator”.

6. Articolul 2 din Directiva 93/13 conține următoarele definiții:

„[…]

(b) «consumator» înseamnă orice persoană fizică ce, în cadrul contractelor reglementate de prezenta directivă, acționează în scopuri care se află în afara activității sale profesionale;

(c) «vânzător sau furnizor» înseamnă orice persoană fizică sau juridică care, în cadrul contractelor reglementate de prezenta directivă, acționează în scopuri legate de activitatea sa profesională, publică sau privată.”

7. Potrivit articolului 3 alineatul (1) din directivă, „[o] clauză contractuală care nu s-a negociat individual se consideră ca fiind abuzivă în cazul în care, în contradicție cu cerința de bună-credință, provoacă un dezechilibru semnificativ între drepturile și obligațiile părților care decurg din contract, în detrimentul consumatorului”.

III. Situația de fapt, procedura și întrebările preliminare

8. În aprilie 1995, EDF a acordat un împrumut domnului Pouvin și soției sale, doamna Dijoux (denumiți în continuare „recurenții”). La acel moment, domnul Pouvin era angajat al societății. Împrumutul, acordat în vederea finanțării cumpărării locuinței lor, era în valoare de 57 625,73 EUR, rambursabil în 240 de rate lunare repartizate în două perioade de amortizare de zece ani, la rate corespunzătoare ale dobânzii de 4,75 % și, respectiv, de 8,75 %. Împrumutul a fost acordat în cadrul unui program de acordare a unui ajutor în vederea achiziționării unei locuințe, reglementat la nivel național prin Loi nº 79-596 du 13 juillet 1979 relative à l’information et à la protection des emprunteurs dans le domaine immobilier (Legea nr. 79-596 din 13 iulie 1979 privind informarea și protecția împrumutaților în domeniul imobiliar).

9. Articolul 7 din contractul de împrumut prevedea că acesta va fi reziliat automat la data la care împrumutatul, indiferent de motiv, înceta să mai fie membru al forței de muncă a EDF (clauza de reziliere automată). Prin urmare, în cazul încetării contractului de muncă, capitalul care a fost împrumutat devenea imediat rambursabil, chiar dacă împrumutatul a respectat toate obligațiile care îi reveneau.

10. La 1 ianuarie 2002, domnul Pouvin a demisionat din societate. Recurenții au încetat apoi să plătească ratele împrumutului.

11. La 5 aprilie 2012, EDF a inițiat o acțiune împotriva recurenților la tribunal de grande instance de Saint-Pierre de la Réunion (Tribunalul regional, Saint-Pierre, Réunion, Franța) pentru plata sumei de 50 238,37 EUR corespunzătoare capitalului care a rămas de plătit, a dobânzii datorate începând cu 1 ianuarie 2002, precum și pentru plata sumei de 3 517 EUR datorate în temeiul clauzei contractuale privind penalitățile.

12. În hotărârea din 29 martie 2013, acea instanță a constatat că clauza de reziliere automată reprezenta o clauză abuzivă. Aceasta a respins cererea formulată de EDF de constatare a faptului că contractul a fost reziliat în mod automat. Cu toate acestea, instanța a constatat că contractul de împrumut trebuie să fie reziliat ca urmare a neîndeplinirii de către recurenți a obligațiilor de rambursare a ratelor.

13. Printr-o hotărâre din 12 septembrie 2014, cour d'appel de Saint-Denis de la Réunion (Curtea de Apel, Saint-Denis, Réunion, Franța) a anulat hotărârea din 29 martie 2013. Această instanță a constatat că împrumutul a fost acordat de EDF doar în calitatea sa de angajator, iar nu în calitate de „vânzător sau furnizor". Faptul că EDF dispune de un departament care administrează acordarea de împrumuturi angajaților este, potrivit acestei hotărâri, irelevant. În pofida acestei constatări, instanța menționată a constatat de asemenea că clauza de reziliere automată nu era nici nevalabilă, nici abuzivă, întrucât face parte dintr-un contract care implică avantaje pentru salariat care contrabalansează clauza de reziliere automată. Astfel, această instanță a statuat că rezilierea automată a contractului și-a produs efectele la 1 ianuarie 2002. Aceasta a obligat recurenții să plătească către EDF suma de 50 238,37 EUR, cu dobândă cumulată în cotă de 6 % pe an începând cu 1 ianuarie 2002 după deducerea sumelor plătite anterior, inclusiv suma de 3 517 EUR conform clauzei privind penalitățile, alături de dobânda legală care curgea de la aceeași dată.

14. Recurenții au formulat apel împotriva acestei hotărâri în fața Cour de cassation (Curtea de Casație, Franța), instanța de trimitere. Considerând că soluționarea litigiului depinde de interpretarea Directivei 93/13, această instanță a suspendat procedura și a adresat Curții următoarele întrebări:

„1) Articolul 2 din [Directiva 93/13] trebuie interpretat în sensul că o societate, precum societatea EDF, atunci când acordă unui salariat un împrumut imobiliar care intră sub incidența dispozitivului de ajutor pentru cumpărarea unei locuințe, pentru care sunt eligibili doar membrii personalului societății, acționează în calitate de vânzător sau furnizor?

2) Articolul 2 din [Directiva 93/13] trebuie interpretat în sensul că o societate, precum societatea EDF, atunci când acordă un asemenea împrumut imobiliar soțului unui salariat, care nu este membru al personalului societății respective, ci co-împrumutat solidar, acționează în calitate de vânzător sau furnizor?

3) Articolul 2 din [Directiva 93/13] trebuie interpretat în sensul că salariatul unui societăți, precum societatea EDF, care contractează cu aceasta un asemenea împrumut imobiliar, acționează în calitate de consumator?

4) Articolul 2 din [Directiva 93/13] trebuie interpretat în sensul că soțul acestui angajat, care subscrie același împrumut nu în calitate de salariat al societății, ci de co-împrumutat solidar, acționează în calitate de consumator?"

15. Recurenții, EDF, guvernele grec și francez și Comisia Europeană au depus observații scrise. Aceste părți interesate, cu excepția recurenților, au prezentat și argumente orale în ședința care a avut loc la 12 septembrie 2018.

IV. Apreciere

16. Prin intermediul celor patru întrebări, Cour de cassation (Curtea de Casație, Franța) dorește să afle dacă, atunci când un angajator, precum societatea EDF, acordă unui angajat, împreună cu soția acestuia (care nu este angajată a acestei societăți), un împrumut ipotecar în vederea cumpărării locuinței lor, societatea poate fi calificată drept „vânzător sau furnizor”, iar recurenții drept „consumatori”, în sensul articolului 2 litera (b) și al articolului 2 litera (c) din Directiva 93/13.

17. Pentru a răspunde la aceste întrebări, vom examina mai întâi în general noțiunea „vânzător sau furnizor” și noțiunea „consumator” și, prin urmare, și domeniul de aplicare al Directivei 93/13 (A). Vom aborda apoi prima și cea de a doua întrebare împreună: EDF poate fi considerată „vânzător sau furnizor” în împrejurările prezentei cauze (B)? În final, vom aborda cea de a treia și cea de a patra întrebare: recurenții pot să fie considerați „consumatori” în sensul directivei (C)?

A. Noțiunea „consumator” și noțiunea „vânzător sau furnizor”

18. Trebuie subliniat de la bun început că Directiva 93/13 nu definește domeniul său de aplicare prin intermediul unei liste a *tipurilor de contracte* sau a *obiectelor* care trebuie să intre sub incidența unor astfel de contracte. În schimb, domeniul de aplicare al acestei directive poate fi dedus din articolul 1 alineatul (1) din directivă: aceasta se aplică „contracte[lor] încheiate între un vânzător sau furnizor și un consumator”. Noțiunea „vânzător sau furnizor” și noțiunea „consumator” sunt, la rândul lor, definite la articolul 2 litera (b) și la articolul 2 litera (c) prin referire la aspectul dacă o persoană acționează în scopuri legate de activitatea sa profesională sau care se află în afara activității sale profesionale [3]. Astfel, Directiva 93/13 definește contractele cărora aceasta li se aplică prin referire la *calitatea în care părțile contractante acționează*.

19. Trebuie de asemenea subliniat că prezenta cauză privește această primă etapă: instanța de trimitere a întrebat dacă părțile la contractul de împrumut în litigiu pot fi considerate „consumatori” și, respectiv, „vânzător sau furnizor” în sensul Directivei 93/13, făcând astfel directiva aplicabilă. Întrebările se referă, așadar, exclusiv la aprecierea calității în care au acționat recurenții și EDF, potrivit criteriilor stabilite în definiția de la articolul 2 litera (b) și de la articolul 2 litera (c) din directivă. În schimb, cauza cu care este sesizată Curtea nu se referă la aprecierea caracterului abuziv sau neabuziv al clauzei contractuale individuale din contextul contractului de împrumut. Acesta reprezintă un aspect care trebuie examinat pe fond, în temeiul articolului 3 din directivă.

20. Având în vedere această primă clarificare, din jurisprudența existentă a Curții se pot deduce o serie de orientări pentru această apreciere.

21. În primul rând, examinarea domeniului de aplicare al Directivei 93/13 cu ajutorul noțiunilor „consumator” și „vânzător sau furnizor” se bazează pe un criteriu *funcțional*. Aceasta înseamnă că noțiunea „vânzător sau furnizor” și noțiunea „consumator” trebuie examinate pe baza aspectului dacă raportul contractual a apărut în cadrul unor activități „legate de” sau „care se află în afara” unei activități profesionale [4].

3 Hotărârea din 30 mai 2013, Asbeek Brusse și de Man Garabito (C-488/11, EU:C:2013:341, punctul 30), și Hotărârea din 15 ianuarie 2015, Šiba (C-537/13, EU:C:2015:14, punctul 21).

4 A se vedea în acest sens Hotărârea din 17 mai 2018, Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen (C-147/16, EU:C:2018:320, punctul 55). A se vedea de asemenea Ordonanța din 19 noiembrie 2015, Tarcău (C-74/15, EU:C:2015:772, punctul 27), Ordonanța din 14 septembrie 2016, Dumitraș (C-534/15, EU:C:2016:700, punctul 32), și Ordonanța din 27 aprilie 2017, Bachman (C-535/16, nepublicată, EU:C:2017:321, punctul 36).

22. În al doilea rând, examinarea trebuie să fie efectuată *în mod concret*, ținând seama de calitatea în care părțile au acționat într-un anumit contract. Cu alte cuvinte, statutul de „consumator” și cel de „vânzător sau furnizor” nu este fix: aceeași persoană poate fi calificată drept având una sau alta dintre aceste calități sau niciuna dintre acestea, în funcție de cadrul specific al contractului [5]. Astfel cum a confirmat deja Curtea, acest lucru implică faptul că analiza trebuie în mod necesar să fie efectuată de la caz la caz [6].

23. În al treilea rând, noțiunea „consumator” și noțiunea „vânzător sau furnizor” trebuie examinate în mod *obiectiv*. Împrejurarea dacă o persoană poate fi clasificată drept „consumator” ori „vânzător sau furnizor” într-un anumit raport contractual trebuie analizată cu ajutorul unei aprecieri obiective și generalizate a criteriului funcțional enunțat anterior [7]. Cu alte cuvinte, împrejurarea dacă o persoană este de fapt neinformată sau dacă deține un nivel mai ridicat de cunoștințe, de putere economică, de specializare sau este mai bine pregătită nu trebuie să influențeze analiza aspectului dacă o parte contractantă acționează în scopuri legate de activitatea sa profesională sau în scopuri care se află în afara acesteia, în sensul articolului 2 litera (b) și al articolului 2 litera (c) din Directiva 93/13 [8].

24. Având în vedere aceste aspecte generale, care este atunci mai exact criteriul care trebuie aplicat? În cursul procedurii desfășurate în fața Curții, părțile care au prezentat observații au adus în discuție o serie de considerente care, în opinia noastră, nu sunt în întregime relevante pentru decizia referitoare la calitatea în care fiecare parte a încheiat un contract. De exemplu, recurenții au susținut că EDF deține un *departament specializat*. Acest aspect ar demonstra că EDF își desfășoară activitatea în calitate de vânzător sau furnizor, deoarece aceasta deține cunoștințe specializate și o structură organizatorică. În plus, EDF se angajează *în mod regulat* în negocieri privind acest tip de contract. Guvernele grec și francez au susținut de asemenea că existența unui serviciu specializat în cadrul structurii EDF demonstrează că recurenții se află *într-o situație de inferioritate* în termeni de informare și de putere de negociere. Ambele guverne, precum și Comisia au reamintit jurisprudența Curții potrivit căreia consecințele *inegalității existente între părți* sunt agravate atunci când contractul în cauză privește o nevoie esențială a consumatorului. În acest caz, această nevoie se referă la cumpărarea unui loc de reședință (și anume aceea de a-și procura o locuință) și are ca obiect sume de bani care reprezintă unul dintre elementele cele mai importante din bugetul consumatorului, în timp ce, din punct de vedere juridic, contractul se încadrează, ca regulă generală, într-o reglementare națională complexă, adesea puțin cunoscută de particulari [9].

25. În opinia noastră, ar fi util să reamintim diferența dintre trei seturi distincte de considerente: (i) criteriile de delimitare a domeniului de aplicare al directivei (în ce calitate au încheiat părțile un contract?), (ii) criteriile referitoare la examinarea pe fond a caracterului abuziv al clauzelor contractuale (este abuzivă o anumită clauză contractuală din contractul respectiv?) și (iii) motivele care au stat la baza punerii în aplicare a protecției prevăzute de directivă (care au fost problemele care trebuiau abordate?).

5 Hotărârea din 3 septembrie 2015, Costea (C-110/14, EU:C:2015:538, punctul 20).

6 A se vedea prin analogie Hotărârea din 4 octombrie 2018, Kamenova (C-105/17, EU:C:2018:808, punctul 37). A se vedea de asemenea Hotărârea din 3 septembrie 2015, Costea (C-110/14, EU:C:2015:538, punctele 22 și 23).

7 A se vedea, în ceea ce privește noțiunea de „consumator”, Hotărârea din 3 septembrie 2015, Costea (C-110/14, EU:C:2015:538, punctul 21). A se vedea de asemenea Ordonanța din 19 noiembrie 2015, Tarcău (C-74/15, EU:C:2015:772, punctul 27), Ordonanța din 14 septembrie 2016, Dumitraș (C-534/15, EU:C:2016:700, punctul 36), și Ordonanța din 27 aprilie 2017, Bachman (C-535/16, nepublicată, EU:C:2017:321, punctul 36).

8 Dacă acesta ar fi cazul, atunci legislația privind protecția consumatorilor ar putea fi transformată într-un scut pentru protecția departamentelor juridice incompetente ale marilor societăți, precum și într-o sabie, îndepărtând protecția juridică de consumatorii care se întâmplă să fie mai informați sau mai inteligenți decât alții.

9 Aceste considerente rezultă din Hotărârea din 30 mai 2013, Asbeek Brusse și de Man Garabito (C-488/11, EU:C:2013:341, punctul 32).

26. Pentru a începe cu punctul (iii), motivul care a stat la baza protecției prevăzute de Directiva 93/13 presupune faptul că, în raport cu „vânzătorul sau furnizorul”, consumatorul „se găsește într-o situație de inferioritate, prin aceea că *acesta trebuie considerat* a fi mai puțin informat, mai slab din punct de vedere economic și mai puțin experimentat din punct de vedere juridic decât cealaltă parte la contract” [10]. Acest criteriu reflectă ideea pe care se bazează întregul sistem al directivei: aceasta urmărește să pună în aplicare un sistem de protecție bazat pe ideea că „un consumator se găsește într-o situație de inferioritate față de un vânzător sau furnizor în ceea ce privește atât puterea de negociere, cât și nivelul de informare” [11]. În termeni generali, aceasta reprezintă o „situație care îl conduce să adere la condițiile redactate în prealabil de vânzător sau furnizor, fără a putea exercita o influență asupra conținutului acestora” [12].

27. Observațiile prezentate în această cauză, care se referă la inegalitatea existentă între părți și la inferioritatea recurenților în termeni de informare și de putere de negociere, demonstrează că rezultatele obținute din aplicarea criteriilor menționate mai sus sunt conforme cu obiectivul de protecție al Directivei 93/13. În mod similar, considerentele referitoare la existența unui departament specializat și la regularitatea cu care sunt încheiate contractele confirmă situația de superioritate pe care o implică directiva în ceea ce privește îndeplinirea de către aceste persoane a criteriului funcțional și obiectiv prevăzut în definiția care figurează la articolul 2 litera (c) din directivă.

28. Cu toate acestea, acest motiv principal mai larg nu reprezintă un criteriu care ar trebui să fie îndeplinit în fiecare caz în parte. Prin urmare, astfel de considerente nu sunt decisive prin ele însele pentru a aprecia dacă EDF a acționat în calitate de „vânzător sau furnizor”, și anume, în scopuri legate de activitatea sa profesională sau care se află în afara activității sale profesionale.

29. Astfel, stabilirea aplicabilității Directivei 93/13 nu depinde de exercițiul de stabilire a unui echilibru relativ între pozițiile părților în termeni de informare, de specializare sau de putere economică. Legiuitorul Uniunii a inclus deja acest exercițiu de stabilire a unui echilibru în legislație. Acesta a făcut acest lucru prin includerea unei *generalizări*: persoanele care acționează în scopuri care se află în afara activității lor profesionale dețin de obicei un nivel mai scăzut de informații și, mai important, puterea lor de negociere este mai slabă atunci când clauzele contractuale sunt redactate în prealabil de către vânzător sau furnizor, deoarece aceștia nu sunt în măsură să influențeze conținutul lor. Definiția amplă dată atât noțiunii „vânzător sau furnizor”, cât și noțiunii „consumator”, bazată pe criterii funcționale și obiective, este astfel legată de acest obiectiv de protecție. Aceasta nu reprezintă însă o condiție necesară pentru definirea persoanei care este vânzător sau furnizor, pe de o parte, și a celei care este consumator, pe de altă parte.

30. Revenind la considerentele legate de punctul (ii): împrejurarea că există un dezechilibru important între drepturile și obligațiile părților care decurg din contract în detrimentul consumatorului, precum și, după caz, prezența oricăreia dintre clauzele enumerate în anexa la Directiva 93/13 reprezintă aspecte legate de evaluarea pe fond a caracterului abuziv al unui contract. Din nou, acestea nu se referă, cu siguranță nu în mod direct, la calitatea părților care încheie un contract.

10 Hotărârea din 4 octombrie 2018, Kamenova (C-105/17, EU:C:2018:808, punctul 34). Sublinierea noastră.

11 Hotărârea din 30 mai 2013, Asbeek Brusse și de Man Garabito (C-488/11, EU:C:2013:341, punctul 31).

12 Hotărârea din 30 mai 2013, Asbeek Brusse și de Man Garabito (C-488/11, EU:C:2013:341, punctul 31).

31. Astfel, singurele criterii determinante pentru decizia dacă există sau nu un contract încheiat cu consumatorii, aspect descris mai sus, la punctul (i), rămân pur și simplu două condiții cumulative [13]. Aceste condiții sunt (a) aspectul dacă există un contract și (b) aspectul dacă acesta a fost încheiat de către o parte în scopuri care se află *în afara* activității sale profesionale (consumatorul) și de către o altă parte care acționează *în scopuri legate de* activitatea sa profesională (vânzătorul sau furnizorul).

32. Evaluarea aspectului dacă o persoană acționează în scopuri legate de activitatea sa profesională sau în afara acesteia necesită examinarea tuturor faptelor și împrejurărilor relevante [14]. Acesta este cadrul în care Curtea a enumerat recent, în Hotărârea Kamenova, o serie de criterii orientative care s-ar putea dovedi relevante pentru a stabili dacă o persoană *fizică* care vinde bunuri pe Internet poate fi considerată „vânzător sau furnizor", în contextul Directivei 2005/29/CE și al Directivei 2011/83/UE [15]. Curtea a enumerat nu mai puțin de nouă considerații. Factori precum modul de organizare, intenția de a obține profit, expertiza sau regularitatea activității pot fi incluși în categoria unora dintre criteriile orientative (însă nu exclusive, nici exhaustive) necesare pentru a stabili dacă o persoană poate fi considerată „comerciant", noțiune care este definită în aceste directive în termeni similari cu noțiunea „vânzător sau furnizor" care se regăsește în Directiva 93/13 [16].

33. Ar trebui poate să se sublinieze, astfel cum a procedat Curtea în cuprinsul punctului care a precedat această listă, că aceste elemente ar putea fi utile pentru examinarea calității sau a statutului de „vânzător sau furnizor" al unei persoane fizice care acționează în lumea (încă relativ nouă) a pieței online. Această listă nu trebuie însă să fie înțeleasă ca un tip de listă de verificare care ar trebui într-adevăr să fie examinată.

34. Prezenta cauză este însă oarecum diferită, întrucât se referă la o persoană *juridică* care, după cum vom explica în secțiunea B din prezentele concluzii, acționează efectiv în scopuri legate de activitatea sa profesională. În astfel de situație, aspectele menționate mai sus ar putea avea, după caz, o valoare de confirmare, însă cu siguranță nu sunt decisive. Lipsa de expertiză, de specializare sau de organizare nu exclud în mod necesar statutul de „vânzător sau furnizor" [17]. Același lucru este valabil și în ceea ce privește recurența sau regularitatea activității în care se circumscrie contractul propriu-zis. În egală măsură, cât de mult (dacă există) profit este obținut prin încheierea unui contract poate fi de asemenea de o importanță redusă; există tranzacții care este posibil să nu urmărească, pe de o parte, obținerea unui profit imediat, însă acest lucru nu înseamnă, pe de altă parte, că acestea nu urmăresc un scop comercial pe termen lung.

35. Acestea sunt considerațiile, analizate în contextul specific al prezentei cauze, la care ne vom referi acum.

13 Atunci când acestea se interpretează din perspectiva (examinării) clauzelor contractuale individuale, se poate afirma că „Directiva 93/13 se aplică, astfel cum reiese din articolul 1 alineatul (1) și din articolul 3 alineatul (1), clauzelor «contractelor încheiate între un vânzător sau furnizor și un consumator» care nu s-au «negociat individual»" [așa cum a statuat Curtea, de exemplu, în Hotărârea din 15 ianuarie 2015, Šiba (C-537/13, EU:C:2015:14, punctul 19) sau în Hotărârea din 17 mai 2018, Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen (C-147/16, EU:C:2018:320, punctul 45)]. Totuși, ar putea fi deschisă dezbaterii măsura în care condiția că o clauză contractuală nu s-a negociat individual constituie o a treia condiție pentru aplicabilitatea *întregii* directive și a tuturor dispozițiilor sale, precum și măsura în care aceasta reprezintă mai degrabă o condiție *specifică* în ceea ce privește aplicabilitatea și evaluarea (pe fond) în temeiul articolului 3 din aceasta.

14 A se vedea prin analogie Hotărârea din 4 octombrie 2018, Kamenova (C-105/17, EU:C:2018:808, punctul 37).

15 Articolul 2 litera (b) din Directiva 2005/29/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 11 mai 2005 privind practicile comerciale neloiale ale întreprinderilor de pe piața internă față de consumatori și de modificare a Directivei 84/450/CEE a Consiliului, a Directivelor 97/7/CE, 98/27/CE și 2002/65/CE ale Parlamentului European și ale Consiliului și a Regulamentului (CE) nr. 2006/2004 al Parlamentului European și al Consiliului (denumită în continuare „Directiva privind practicile comerciale neloiale") (JO 2005, L 149, p. 22, Ediție specială, 15/vol. 14, p. 260). Articolul 2 alineatul (2) din Directiva 2011/83/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2011 privind drepturile consumatorilor, de modificare a Directivei 93/13/CEE a Consiliului și a Directivei 1999/44/CE a Parlamentului European și a Consiliului și de abrogare a Directivei 85/577/CEE a Consiliului și a Directivei 97/7/CE a Parlamentului European și a Consiliului (JO 2011, L 304, p. 64).

16 A se vedea Hotărârea din 4 octombrie 2018, Kamenova (C-105/17, EU:C:2018:808, punctele 38 și 39). A se vedea de asemenea Concluziile avocatului general Szpunar prezentate în cauza Kamenova (C-105/17, EU:C:2018:378, punctele 50-52).

17 A se vedea deja mai sus, punctul 23 și nota de subsol 8.

B. Aspectul dacă EDF reprezintă un „vânzător sau furnizor”

36. Toate părțile care au prezentat observații, cu excepția EDF, sunt de acord cu faptul că EDF a acționat, în scopul contractului în litigiu, în calitate de „vânzător sau furnizor”, în sensul Directivei 93/13.

37. EDF susține că nu are statutul de „vânzător sau furnizor” în ceea ce privește contractul de împrumut în cauză. Aceasta nu a încheiat acest contract specific în calitate de profesionist. Acordarea de împrumuturi nu intră în sfera competenței sale profesionale. EDF nu reprezintă o bancă. Aceasta acordă doar împrumuturi în beneficiul angajaților săi, ca parte a politicii sale sociale.

38. Acest argument se întemeiază pe trei aspecte: (1) contractul de împrumut nu se încadrează în sfera de competență profesională a EDF, (2) contractul este legat de un contract de muncă și (3) contractul face parte dintr-o politică în sensul că EDF trebuie să acorde asistență angajaților săi. În această secțiune, vom aborda aceste trei aspecte pe rând.

1. Sfera competenței profesionale a unui „vânzător sau furnizor”

39. În opinia EDF, o persoană poate fi considerată „vânzător sau furnizor” doar în cadrul domeniul specific de activitate care corespunde sferei sale de competență profesională. Activitatea comercială a EDF constă în producția și furnizarea de energie. Prin urmare, aceasta nu poate fi considerată un profesionist care acționează în domeniul serviciilor de creditare. În mod asemănător, EDF a sugerat că faptul că o societate deține o cantină destinată angajaților săi nu îi conferă acesteia calitatea de „vânzător sau furnizor” în industria restaurantelor.

40. O astfel de abordare în ceea ce privește interpretarea noțiunii „vânzător sau furnizor” pare a fi destul de restrictivă. Aceasta ar însemna efectiv înlocuirea actualei formulări a articolului 2 litera (c) din Directiva 93/13, și anume „acționează *în scopuri* legate de activitatea […] profesională [a unei persoane]”, cu ceva corespunzător formulării „acționează exclusiv în cadrul competenței profesionale [a unei persoane]”. Nu găsim o prea mare susținere în ceea ce privește o astfel de interpretare în textul, în contextul și în obiectivul directivei, nici în jurisprudența existentă a Curții.

41. Începând poate cu această jurisprudență, s-ar putea reaminti că Curtea a statuat deja că serviciile sau activitățile accesorii desfășurate în sensul că facilitează sau servesc principalei activități pot de asemenea să intre sub incidența noțiunii de activități desfășurate în scopuri legate de o activitate profesională. Hotărârea Karel de Grote a confirmat că activitățile complementare sau accesorii desfășurate în legătură cu o activitate principală pot fi ele însele considerate ca fiind de asemenea incluse în conceptul „activitate profesională” care definește statutul de „vânzător sau furnizor”. În această hotărâre, Curtea a statuat că o instituție de învățământ acționează în calitate de „profesionist” în sensul Directivei 93/13, atunci când furnizează servicii de creditare studenților, chiar dacă aceste servicii nu reprezintă în mod evident activitatea sa principală (educațională) [18].

42. Prin urmare, asemănător prezentei cauze, în pofida faptului că instituția de învățământ nu reprezenta o entitate bancară sau financiară, activitățile sale legate de facilitățile de plată au dat naștere protecției prevăzute de directivă. Într-adevăr, s-ar putea sugera că, în Hotărârea Karel de Grote, facilitățile de plată în cauză au fost furnizate pentru a finanța în mod direct principala activitate a instituției de învățământ (acestea au fost acordate pentru finanțarea unei călătorii de studii). Astfel, s-ar putea formula un argument asemănător: în timp ce, în cauza Karel de Grote, instituția de

18 Hotărârea din 17 mai 2018, Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen (C-147/16, EU:C:2018:320, punctele 57 și 58).

învățământ a împrumutat de fapt suma de bani unei studente, astfel încât aceasta să îi poată rambursa direct instituției respective, în prezenta cauză, EDF nu își „autofinanțează" efectiv principala activitate în mod indirect. În schimb, aceasta împrumută doar bani pentru ca un angajat (și soția sa) să poată achiziționa o locuință de la un terț.

43. Nu considerăm însă că acest argument ar transforma un astfel de împrumut ipotecar într-unul „prea accesoriu" sau „prea izolat", astfel încât să îl împingă în afara domeniului de aplicare al directivei. Atunci când se compară cu situația din cauza Karel de Grote, contractul de credit din prezenta cauză rămâne totuși accesoriu față de principalele activități economice ale EDF, însă în mod diferit. Contractul de împrumut în litigiu face incontestabil parte din politica sa socială în calitate de angajator, astfel cum a confirmat EDF. Cu toate acestea, nobilă și demnă de laudă cum este cu siguranță o astfel de politică, se poate probabil presupune de asemenea că, pentru orice întreprindere care își desfășoară activitatea în mod rațional, punerea în practică a unei astfel de politici nu reprezintă în întregime o operă de caritate. Aceasta servește obiectivului de atragere și de menținere, alături de alte posibile beneficii acordate angajaților, a unei forțe de muncă calificate și competente. Acesta este motivul pentru care astfel de contracte de împrumut sunt într-adevăr accesorii și necesare pentru desfășurarea cu succes a unei activități economice.

44. În plus, pe lângă această logică, care este deja prezentă în jurisprudență, s-ar putea adăuga că articolul 2 litera (c) din Directiva 93/13 arată că legiuitorul Uniunii a înțeles să consacre o accepțiune largă a noțiunii „vânzător sau furnizor"[19].

45. În primul rând, această dispoziție definește ea însăși noțiunea „vânzător sau furnizor" ca însemnând „*orice* persoană fizică sau juridică care, în cadrul contractelor reglementate de prezenta directivă, acționează în scopuri legate de activitatea sa profesională, publică sau privată"[20]. La o lectură pur literală, este dificil să se susțină că EDF nu a acționat, în acest contract specific, în scopuri *legate de* activitatea sa profesională, în sensul subliniat mai sus. Terminologia utilizată de alte versiuni lingvistice (uneori folosind expresia „în cadrul" mai degrabă decât „legate de") este la fel de amplă[21]. În plus, nu există nimic în acest text care să indice că noțiunea „activitate profesională" se referă numai la acele activități desfășurate într-un domeniu în care o persoană sau o entitate deține o anumită competență profesională.

46. În al doilea rând, nu este întâmplător faptul că textul articolului 2 litera (c) prevede o amplă definiție dată noțiunii „vânzător sau furnizor"[22]. Ampla definiție urmărită în mod deliberat de legiuitorul Uniunii corespunde cu obiectivul general al Directivei 93/13 de protecție a consumatorilor în calitate de părți mai vulnerabile. Necesitatea ca un anumit contract să intre în „sfera de competență profesională" ar adăuga o cerință nescrisă în cuprinsul articolului 2 litera (c) și ar restrânge domeniul de aplicare al protecției prevăzute de directivă.

47. În al treilea rând, chiar dacă o astfel de cerință (aceea ca un contract să intre în sfera de competență profesională a unui actor economic pentru ca acesta să fie considerat „vânzător sau furnizor") ar fi cuprinsă în textul articolului 2 litera (c) din directivă, ceea ce nu este cazul, rezultatul ar fi mai degrabă discutabil în termeni de predictibilitate pentru consumator.

19 Hotărârea din 17 mai 2018, Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen (C-147/16, EU:C:2018:320, punctul 48).

20 Sublinierea noastră.

21 În limba franceză „dans le cadre de son activité professionnelle", în limba germană „im Rahmen ihrer gewerblichen oder beruflichen Tätigkeit", în limba italiană „nel quadro della sua attività professionale", în limba portugheză „no âmbito da sua actividade profissional", în limba spaniolă „dentro del marco de su actividad profesional", în limba neerlandeză, „in het kader van zijn […] beroepsactiviteit", în limba cehă „jedná pro účely související s její obchodní nebo výrobní činnosti".

22 A se vedea în acest sens Hotărârea din 17 mai 2018, Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen (C-147/16, EU:C:2018:320, punctele 48-50).

48. Pe de o parte, abordarea (mai degrabă intuitivă) pe care EDF pare să o susțină ar însemna că „competența profesională” este legată de sfera de activitate principală sau obișnuită desfășurată de un profesionist. O astfel de abordare ar face însă ca domeniul de aplicare al Directivei 93/13 să depindă de autodeclararea (sau chiar de autopercepția) scopului lucrativ sau profesional al uneia dintre părțile semnatare ale unui contract. Acest lucru ar risca în cele din urmă să transforme protecția prevăzută de directivă într-o funcție a ceea ce spun vânzătorii sau furnizorii că fac, mai degrabă decât a ceea ce aceștia fac în realitate [23].

49. Pe de altă parte, nici o abordare mai obiectivă a delimitării sferei de competență profesională bazată, de exemplu, pe activitățile comerciale înregistrate ale unei societăți nu este conformă cu obiectivul Directivei 93/13. Dacă domeniul de aplicare al directivei ar fi legat de obiectul autorizației sau al înregistrării anumitor activități comerciale în temeiul dreptului național, aceasta ar obliga efectiv consumatorii să verifice, de fiecare dată când aceștia doresc să achiziționeze un bun, dacă cealaltă parte semnează de fapt un contract care intră sau nu în obiectul său de activitate potrivit dreptului național [24]. Aceasta ar presupune o abordare divergentă în ceea ce privește profesiile reglementate și cele nereglementate. De asemenea, aceasta ar putea conduce la rezultate mai degrabă divergente în diferite state membre, având în vedere că pare să existe destul de multe diferențe în ceea ce privește obligația, la nivel național, de a prevedea în mod explicit și cu ce grad de precizie care este exact activitatea comercială a unei societăți înregistrate. În plus și probabil mai presus de toate, nu găsim niciun motiv întemeiat pentru care faptul că un operator economic a încheiat contracte (indiferent că a făcut sau nu a făcut acest lucru în mod regulat) în afara domeniului său de activitate înregistrată, ar trebui să priveze consumatorii de protecția prevăzută de directivă în acest context specific.

50. În concluzie, faptul că un contract a fost încheiat într-un domeniu care nu intră în sfera de competență profesională a unei persoane juridice nu exclude statutul acesteia de „vânzător sau furnizor” dacă, la încheierea unui astfel de contract, aceasta a acționat în scopuri *legate de* activitatea sa profesională.

51. Admitem cu ușurință faptul că, în ceea ce privește persoanele juridice, o astfel de abordare este într-adevăr extinsă, cu siguranță dacă aceasta include și activitățile accesorii sau complementare principalei activități comerciale sau cele de pregătire ori de extindere a acesteia. Nu considerăm însă că un astfel de rezultat este problematic, în principal pentru două motive. În primul rând, din punct de vedere practic, potrivit logicii și scopului protecției prevăzute de Directiva 93/13, o persoană juridică, în special o societate, este pur și simplu diferită de o persoană fizică. Majoritatea activităților pe care le desfășoară cea dintâi sunt legate, într-un fel sau altul, de activitatea sa profesională. În al doilea rând, s-ar putea reaminti din nou că prezenta cauză se referă doar la statutul fiecăreia dintre părțile la un contract încheiat cu consumatorii și, prin urmare, la aplicabilitatea directivei. Cu toate acestea, chiar dacă intră în domeniul de aplicare al acestei directive, o clauză individuală sau contractul pot fi desigur considerate, odată ce au fost analizate în ceea ce privește conținutul lor, ca nefiind abuzive.

23 S-ar putea adăuga și faptul că problema persoanelor juridice care acționează în afara domeniului lor obișnuit de activitate nu este nouă în materia dreptului privind consumatorii. Astfel, o serie de state membre au adoptat un standard mai ridicat de protecție, care a extins definiția consumatorului la persoane juridice, atunci când acestea acționează în afara domeniului lor obișnuit de activitate [a se vedea Ebers, M., „The notion of «consumer»” în Schulte- Nölke, H., Twigg-Flesner, C., Ebers, M., (Eds.) *EC Consumer Law Compendium: The Consumer Acquis and its transposition in the Member States*, Sellier European Law Publishers, 2008, p. 454-464]. Definiția consumatorului cuprinsă în directivă se referă doar la persoanele fizice [Hotărârea din 22 noiembrie 2001, Cape și Ideal service MN RE (C-541/99 și C-542/99, EU:C:2001:625, punctul 17)]. Cu toate acestea, statele membre pot adopta standarde mai ridicate de protecție și pot extinde protecția în domenii care nu sunt reglementate de directivă, cum ar fi protecția profesioniștilor [a se vedea prin analogie Hotărârea din 14 martie 1991, Di Pinto (C-361/89, EU:C:1991:118, punctele 21-23)]. Cu toate acestea, faptul că armonizarea minimă, potrivit articolului 8 din directivă, ar putea permite o definiție mai extinsă a noțiunii de consumator în statele membre nu înseamnă că aceasta ar putea avea impactul restrângerii definiției noțiunii „vânzător sau furnizor”. Acest lucru ar contraveni obiectivului directivei, întrucât ar echivala cu reducerea nivelului de protecție garantat prin standardul minim oferit de directivă.

24 Asemănător cu ceea ce am susținut în Concluziile prezentate în cauza Nemec (C-256/15, EU:C:2016:619, punctul 90).

2. Contracte de muncă

52. Dincolo de faptul că furnizarea de contracte de împrumut nu constituie principala activitate a EDF sau că aceasta reprezintă o activitate care iese din sfera sa de competență profesională, nu este mai puțin adevărat că contractul de împrumut a fost încheiat cu un *angajat* al EDF. O persoană fizică sau juridică poate fi considerată în continuare „vânzător sau furnizor" în sensul Directivei 93/13, atunci când aceasta furnizează servicii sau bunuri angajaților săi?

53. Acesta este contextul în care participanții la ședință au dezbătut semnificația celui de al zecelea considerent al directivei [25]. Acest considerent prevede în primul rând că normele de drept în materia clauzelor abuzive, adoptate pentru obținerea unei protecții mai eficace a consumatorului, „ar trebui să se aplice *tuturor* contractelor încheiate între vânzători sau furnizori și consumatori" [26]. Acest considerent prevede în continuare că, „prin urmare, trebuie excluse din domeniul de aplicare al prezentei directive, *inter alia*, contractele de muncă […]". Acest considerent dă, așadar, impresia că există o excepție (legată de obiect) de la domeniul de aplicare al directivei [27].

54. Nu considerăm însă că acesta este cazul.

55. În primul rând, în principiu, considerentul unui act juridic al Uniunii Europene nu are forță juridică obligatorie. Prin urmare, acesta nu poate stabili o excepție de la dispozițiile în vigoare (valabile și obligatorii) ale actului în cauză [28]. Al zecelea considerent, la fel ca orice alt considerent, poate susține interpretarea unei dispoziții valabile „corespunzătoare" a directivei, însă nu poate fi utilizat pentru a stabili, în sine și de sine stătător, o excepție sau o restricție de la domeniul de aplicare al directivei.

56. În al doilea rând, în ceea ce privește semnificația concretă a acestui considerent, suntem de acord cu Comisia: scopul celui de al zecelea considerent nu este acela de a exclude din domeniul de aplicare al Directivei 93/13 contracte care altfel ar fi reglementate de aceasta. Acest considerent nu introduce o listă de excluderi referitoare la „obiect" de la domeniul de aplicare al directivei. Acesta exemplifică doar tipurile de contracte care ies deja din domeniul de aplicare al raporturilor privind consumatorii, deoarece părțile la acestea nu acționează în calitate de „consumatori" sau în calitate de „vânzători sau furnizori" în sensul directivei. În acest sens, al zecelea considerent furnizează într-adevăr exemple ilustrative de tipuri de tranzacții juridice care ies din domeniul de aplicare al articolului 1 alineatul (1) coroborat cu articolul 2 litera (b) și cu articolul 2 litera (c) din directivă [29].

57. Acest lucru este valabil și în ceea ce privește contractele de muncă prin care o persoană, denumită angajat, se obligă să presteze servicii sub autoritatea unei alte persoane, denumită angajator, pentru o perioadă de timp și în schimbul unei remunerații. Un astfel de contract de muncă (sau chiar o serie de contracte de muncă) stabilește sau modifică drepturile și obligațiile aferente unei astfel de relații existente între angajator și angajat.

25 Considerent reprodus în întregime mai sus, la punctul 4.

26 Sublinierea noastră.

27 Acest lucru ar fi putut determina Curtea să se refere la exemplele stabilite în al zecelea considerent ca fiind „excepții" în Ordonanța din 14 septembrie 2016, Dumitraș (C-534/15, EU:C:2016:700, punctul 27): „[o]biectul contractului este, așadar, sub rezerva excepțiilor enumerate în al zecelea considerent al Directivei 93/13, lipsit de pertinență pentru definirea domeniului de aplicare al acestei directive". Această cauză nu privește însă interpretarea niciunuia dintre exemplele cuprinse în al zecelea considerent.

28 A se vedea în acest sens Hotărârea din 19 noiembrie 1998, Nilsson și alții (C-162/97, EU:C:1998:554, punctul 54).

29 Explicând astfel, totodată, în mod logic, textul introductiv de la începutul listei: „întrucât, prin urmare […] *inter alia* […]". În caz contrar, furnizarea unei liste deschise de excepții (referitoare la obiect) care ar avea doar caracter exemplificativ și care ar putea fi extinse după bunul plac (fără însă ca în cuprinsul acesteia să existe vreun criteriu de stabilire a altor excepții) ar fi într-adevăr o tehnică legislativă mai degrabă surprinzătoare.

58. După cum au convenit toate părțile care au formulat observații în prezenta cauză, contractul de împrumut din speță nu reprezintă un astfel de contract de muncă [30]. Contractul de împrumut nici nu reglementează un raport de muncă, nici nu privește condițiile de angajare. Acesta nu face parte nici din elementele care sunt legate în mod obișnuit de raporturile de muncă sau care trebuie să fie legate în mod necesar de acestea.

59. Fiind de acord cu faptul că contractul în discuție nu reprezintă un contract de muncă, EDF a insistat totuși ca Directiva 93/13 să nu se aplice în prezenta cauză, deoarece contractul de împrumut în litigiu este un contract încheiat *în legătură cu* un contract de muncă care oferă condiții avantajoase pentru angajați.

60. În opinia noastră, faptul că accesul la contractul de împrumut în litigiu este rezervat angajaților nu înlătură faptul că, atunci când încheie acest contract, EDF acționează în calitate de „vânzător sau furnizor” în sensul directivei. Din nou, criteriul determinant îl constituie calitatea în care fiecare parte a încheiat un contract, nu motivul sau motivația pentru care acestea au făcut acest lucru. De asemenea, faptul că anumite tipuri de contracte încheiate cu consumatorii sunt rezervate anumitor grupuri de consumatori nu îi privează pe aceștia din urmă de statutul de consumator.

61. Adoptarea argumentului susținut de EDF ar însemna ca orice contract încheiat între un angajator și un angajat care cuprinde un beneficiu sau un privilegiu să fie exclus din domeniul de aplicare al Directivei 93/13. Prin urmare, directiva nu ar reglementa situația unui angajat într-o fabrică de autoturisme în cazul în care acesta achiziționează un autovehicul de la angajatorul său doar în temeiul faptului că acesta primește o reducere a prețului de achiziție, la fel ca toți ceilalți angajați ai acestei fabrici? Chiar și EDF a admis în ședință că acest lucru nu poate fi valabil. Diferența față de prezenta cauză ar consta, potrivit EDF, în aceea că, în acest exemplu, contractul intră în domeniul „competenței profesionale” a producătorului de autovehicule. Însă, în cazul în care noțiunea „vânzător sau furnizor” nu depinde de aspectul dacă un anumit contract nu intră în sfera de competență profesională a unei persoane, așa cum s-a sugerat în secțiunea anterioară a prezentelor concluzii, nu înțelegem motivul pentru care acest aspect ar trebui să aibă importanță atunci când părțile contractante se întâmplă să fie un angajat și un angajator.

62. S-ar putea adăuga că, în opinia noastră, tratamentul fiscal (posibil diferențiat) al „avantajului” pe care lucrătorul îl primește nu are nici un impact asupra naturii raportului contractual în sensul directivei. Faptul că, în cadrul anumitor sisteme naționale, avantajul pecuniar care se obține ca urmare a condițiilor avantajoase oferite de anumite programe destinate angajaților poate fi considerat venit în scopuri de impozitare (care face parte din pachetul acordat angajaților în scopuri de impozitare) nu transformă un contract de împrumut ipotecar într-un contract de muncă care ar trebui să fie considerat ca ieșind din domeniul de aplicare al directivei.

63. În sfârșit, dacă simplul fapt că furnizorul de servicii reprezintă angajatorul unui consumator ar exclude un anumit contract din domeniul de aplicare al directivei, angajații-consumatori ar fi puși într-o situație destul de dificilă. Aceștia ar fi atrași, cu ajutorul unor condiții avantajoase, să contracteze servicii sau să cumpere bunuri furnizate de angajatorii lor în domenii în care aceștia s-ar îndrepta în mod normal spre alți furnizori de servicii de pe piață. Însă „costul ascuns” ar consta în realitate în renunțarea la orice protecție a consumatorilor. Întinderea protecției consumatorilor ar depinde atunci de aspectul dacă angajatorul oferă sau nu aceste servicii în cadrul activității sale profesionale sau prin intermediul altor furnizori de servicii.

30 Or, astfel cum este utilizat în textul în limba engleză, „contract de muncă”. Cu toate acestea, pentru motivele prezentate în prezenta secțiune a concluziilor, argumentul lingvistic potrivit căruia un „contract de muncă” ar trebui să însemne orice contract încheiat *ca urmare a* unui raport de muncă pur și simplu nu poate fi susținut. S-ar putea adăuga și faptul că alte versiuni lingvistice decât cea engleză cuprind o noțiune mult mai restrânsă decât noțiunea „contracte de muncă”: Arbeitsverträge, contrats de travail, contratti di lavoro, contratos de trabajo, arbeidsovereenkomsten, contratos de trabalho, pracovnísmlouvy, umów o pracę etc.

64. Prin urmare, faptul că un contract care *nu reprezintă un contract de muncă* a fost încheiat între un angajator și un angajat nu are niciun impact asupra calificării părților contractante drept „consumatori” sau drept „vânzători sau furnizori”.

3. Contracte încheiate în cadrul politicii sociale a unui angajator

65. În sfârșit, EDF a susținut de asemenea că contractul de împrumut în litigiu face parte din politica socială a societății. Prin acordarea unor astfel de împrumuturi, EDF nu urmărește obținerea unui profit pentru ea însăși, ci urmărește doar să le ofere angajaților săi condiții avantajoase care să le faciliteze accesul la calitatea de proprietar al propriei locuințe.

66. În opinia noastră, acest aspect este de asemenea irelevant în scopul clasificării unei părți contractante drept „vânzător sau furnizor” în sensul directivei.

67. Astfel cum au susținut în mod întemeiat recurenții, caracterul public sau privat al activității, faptul că aceasta urmărește un obiectiv de interes public sau că nu se desfășoară în scop lucrativ sau în considerarea acestuia nu este determinant.

68. În primul rând și cel mai important, Curtea a statuat deja că articolul 2 litera (c) din Directiva 93/13 cuprinde activități desfășurate fără scop lucrativ: în Hotărârea Karel de Grote, facilitățile de plată libere de dobândă au fost considerate de Curte ca intrând în domeniul de aplicare al directivei [31].

69. În al doilea rând, în sens general, directiva prevede că „caracterul public sau privat al activităților vânzătorului sau furnizorului sau misiunea specifică îndeplinită de acesta din urmă” nu pot să determine aplicabilitatea sau neaplicabilitatea directivei [32]. Curtea a statuat în acest sens că noțiunea „comerciant” care figurează în Directiva 2005/29, definită în mod asemănător cu noțiunea „vânzător sau furnizor” cuprinsă în Directiva 93/13, include un organism de drept public responsabil cu o misiune de interes general precum gestionarea unui sistem public de asigurări de sănătate [33], care este de asemenea puțin probabil să fie desfășurată în scopul obținerii de profit.

70. În al treilea rând și în orice caz, trebuie să se reamintească că contractul de împrumut în litigiu în prezenta cauză este purtător de dobânzi. Dobânda trebuia în mod evident să fie plătită către EDF în temeiul contractului, chiar dacă rata dobânzii aplicată pentru angajați ar fi putut fi mai favorabilă decât cea disponibilă pe piață la acel moment.

71. În concluzie, faptul că contractul de împrumut în litigiu face parte din politica socială a unei societăți în beneficiul angajaților săi printr-un dispozitiv de furnizare a unui ajutor în vederea cumpărării unei locuințe nu este relevant în prezenta cauză.

72. Acestea fiind spuse, se poate doar sublinia că, astfel cum s-a arătat mai sus, la punctul 19 din prezentele concluzii, cauza cu care este sesizată Curtea nu privește aprecierea caracterului abuziv sau neabuziv al clauzei contractuale în litigiu. Această apreciere trebuie să fie efectuată de instanța națională. Aceasta din urmă trebuie să ia în considerare natura serviciilor care fac obiectul contractului și să se raporteze, în momentul încheierii contractului, la toate circumstanțele care

31 A se vedea în acest sens Hotărârea din 17 mai 2018, Karel de Grote – Hogeschool Katholieke Hogeschool Antwerpen (C-147/16, EU:C:2018:320, punctul 51).

32 Hotărârea din 15 ianuarie 2015, Šiba (C-537/13, EU:C:2015:14, punctul 28).

33 Hotărârea din 3 octombrie 2013, Zentrale zur Bekämpfung unlauteren Wettbewerbs (C-59/12, EU:C:2013:634, punctul 41).

conduc la încheierea acestuia [34]. Astfel, deși considerațiile de natură socială și/sau profitul (care este posibil să nu fi fost) realizat sunt foarte puțin relevante pentru aprecierea calității părților la un contract, este posibil ca acestea să poată fi relevante pentru aprecierea echilibrului general existent între drepturile și obligațiile părților rezultate din acest contract.

4. Concluzie intermediară

73. EDF reprezintă o persoană juridică, constituită cu scopul lucrativ de a produce și de a furniza energie electrică. În vederea realizării acestei principale activități economice, aceasta operează o politică de personal prin care urmărește să își atragă și să își păstreze angajații, oferindu-le acestora anumite avantaje și beneficii legate de angajare. Unul dintre acestea îl constituie dispozitivul de acces la dobândirea unei locuințe, prin care EDF intră în raporturi contractuale cu angajații în scopul de a le acorda acestora un împrumut pentru ca aceștia să își poată cumpăra o locuință. Pentru motivele prezentate la punctele anterioare ale acestei secțiuni, atunci când încheie contracte de împrumut cu angajații săi, EDF acționează în scopuri legate de activitatea sa profesională și trebuie, așadar, să fie considerată „vânzător sau furnizor", în sensul articolului 2 litera (c) din Directiva 93/13.

74. În această cauză, există elemente suplimentare care confirmă această concluzie [35]: EDF pare să aibă o structură organizațională specializată. Aceasta administrează un departament specific, destinat să acorde împrumuturi angajaților. Aceasta pare de asemenea să se angajeze în mod regulat în încheierea de contracte de împrumut cu angajații săi. Activitatea desfășurată de EDF cu ocazia acordării unor astfel de împrumuturi a făcut se pare obiectul legislației naționale referitoare la asigurarea informării și a protecției [36], aparent un precursor al protecției consumatorilor în temeiul dreptului național. În plus, contractele de împrumut nu au fost fără dobândă.

75. În opinia noastră, faptul că contractul de împrumut nu intră în sfera obișnuită de competență profesională a EDF, că a fost încheiat între EDF și unul dintre angajații săi și că face parte din politica socială a societății nu are nicio influență asupra aprecierii calității de „vânzător sau furnizor" în sensul directivei.

C. Aspectul dacă recurenții reprezintă consumatori

76. În prezenta cauză, domnul Pouvin a încheiat contractul de împrumut cu EDF în scopul achiziționării unei locuințe. Astfel cum s-a indicat mai sus, la punctul 2 din secțiunea B a prezentelor concluzii, acest contract nu reprezintă un contract de muncă. Nu există nicio îndoială că contractul de împrumut a fost încheiat în alte scopuri decât cele legate de activitatea sa profesională. De fapt, niciuna dintre părțile care au prezentat observații în prezenta cauză nu a susținut că domnul Pouvin ar fi putut acționa în scopuri legate de activitatea sa profesională.

77. Prin urmare, domnul Pouvin trebuie să fie considerat, în scopul contractului de împrumut încheiat cu EDF, ca fiind consumator, în sensul articolului 2 litera (b) din Directiva 93/13.

78. *A fortiori*, aceeași concluzie trebuie să fie valabilă și în ceea ce o privește pe doamna Dijoux, care nu a avut niciodată legătură cu EDF în vreo altă calitate decât aceea de împrumutat într-un contract de împrumut încheiat în scopul cumpărării unei locuințe.

34 Hotărârea din 15 ianuarie 2015, Šiba (C-537/13, EU:C:2015:14, punctul 33 și jurisprudența citată).

35 În sensul subliniat mai sus, la punctele 32-34.

36 Legea nr. 79-596 din 13 iulie 1979 privind informarea și protecția împrumutaților în domeniul imobiliar.

V. Concluzie

79. În lumina considerațiilor anterioare, propunem Curții să răspundă la întrebările adresate de Cour de cassation (Curtea de Casație, Franța) după cum urmează:

„– Articolul 2 litera (c) din Directiva 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii trebuie interpretat în sensul că o societate precum societatea EDF, atunci când acordă unui angajat și soțului acestuia un împrumut imobiliar care intră sub incidența unui dispozitiv de ajutor pentru cumpărarea unei locuințe, pentru care sunt eligibili doar membrii personalului acestei societăți, acționează în calitate de «vânzător sau furnizor».

– Articolul 2 litera (b) din Directiva 93/13 trebuie interpretat în sensul că angajatul unei societăți și soțul unui astfel de angajat care încheie un contract de împrumut cu societatea angajatoare în vederea cumpărării unei locuințe acționează în calitate de «consumatori».”